

XV.

G S E P E L.

(V é g e).

Ugyan az érintett ostrom alkalmával 1688. szeptember 2-kán elfoglalván végre Buda várát a' diadalmas kereszténység, azt gondolták a' ráczeviek, hogy hosszas szenvedésöknek valahára vége szakad, de ebbeli édes reményökben ismét keserűen megalatkoztak. A' férgeteg ugyan most már nem Budáról, hanem annál váratlanabban Fehérvár felől kerekedett. Alig esett t. i. értésére a' Fehérvárban még dűlfülő töröknek, hogy ráczeve lakosi visszamentek várokba, azonnal a' szerencsétlencen rajtok hajtának, ösmérdek hadi adót követelnek, ezt ha minél előbb le nem teszik tüzzel vassal őket védkép elémészteni fenyegetődzvén. Sok könyörgés után még is a' török határ időt enged, mellynek lefolyása alatt midőn az elcsigázott lakosok látnák, hogy a' követelt mennyiségű pénzt nyomorult kebelekből ki nem teremthetnék, magokat a' pogánynak természetesen előrelátható boszujától valamennyire védelmezni, 's e' végre várasokat árokkal körülkeríteni, elhatározták. Azonban még felényire alig végezték munkájokat, midőn az ellenség őket medtámad-

ja a' követelt adót minden kigondolható klúzások által kicsikarja és a' várasat felgyntja. Azon kevesek sorsát, kik e' vérengzésből fenmaradtak, még keserűbbé tette a' reá következett nagy éhség, mellynek alkalmával a' gabonának csak hire is alig lévén a' lakosok még a' kutya és macaca húst is édes falatnak tartának, mint ezt egy régi kéziratban olvashatni. ¹⁾

E' csapás után még ki sem pihentekre ismét a' budai német őrsereg vetett sanyaru adót, és csak nem pogány keménységgel hajtotta be azt, miről a' ráczevi jegyző könyv tegyen bizonyosságot „1687. vetették ki elősően az budai urak a' porciót 700. forintokat. 17. lap. — ismét 1688. az sok irigy szomszédok miatt vetették ki ránk portio u. m. 1474. fr. két erős parancsolat és executio alatt, rajtunk. Minekutánna pedig az executiot elakaránk magunktól fordítani szedtünk össze 573 ft. és midőn 3 lovas kocsin vittük volna Pest felé Taxon és Harászi közt a' kenderöldeknel a' két újás tolvaj Kún Mihály és társai mint egy 12-én pénzüinkből lovainkból és minden jó öltözetüinkből kifosztván, vele elmentek. — De az adót pedig az német urak nagy sanyargatással megvették rajtunk 17. lap. — 1690. ismét a' budai német urak 800. maródi németet kik ösztöl egész nyárig rajtunk voltak quartilban 'stb.“ — Ennyi inségek közt a' dög halál is gyakran pusztította őket nevezetesen: 1645 — 1655. ebben a' bíró is elhalt. 1694. 'stb. — Végre a' 18-dik század elején kiűtött polgári háborukat részint Rákoczy pártján lévőek, majd a' német és rác vad dulásaik miatt Ráczeve lakosai szétoszolván ²⁾, így történt hogy a'

¹⁾ 1687. Vétették a' váras drokkal körül az fejdvéri törökök fenyegetése miatt 'stb. a' ráczevi jegyzőkönyv 17. lap.

²⁾ 1709. oszlottak ki a' lacsházi, szabad szállási és sziget-szent-miklósi lakosok, a' rácok is ekkor mentek Földvárra.

hajdan híres több piacokat és számos utcákat foglalt virágzó Ráczkeve 1730 táján silány falut mutatna mely csak egy valamire való utcából állana 's ebben is többnyire nyomorult kalyibákon felül egyéb valamire való épületet nem mutathatott az uraság' néhány rendesebb épületein kívül. — Kereskedő egynél több nem volt ámbar ennek is neve volt csak, mert kereskedéséből Ili Mátyas szerint (ki ezen időtájban itt személyesen járt), alig tengődhetett. — Régi szabadalmainak nagyobb részét elvesztette, és még is azt is hogy mező városi czímét, és hajdani szabadságának némely nyomait fentarthatta, némükép Eugen herczeg akkori földes ura' nemes és engedékeny gondolkozásának köszönhette.

Ráczkeve állapota jelenleg.

Ákár házaira nézve való kiterjedését vagy lakosai számát, akár kereskedését és szabadalmait tekintjük lehet mondani, hogy Ráczkeve: jelenleg Pest-vármegyének nevezetes helyei közé méltán számítható. Különösen:

Találtatik benne ház, mellyek közt több magányos polgárok erős anyagból készült és csinos külsejű házaik tűnnek ki. Meglehető tekintetű fő-utczáján kívül számos utcákat számlál, de piazza csak egy van, hol a' betli és országos vásárok tartatni szoktak, ámbar az utolsók nem igen nagy kényelemmel, mert a' hely szűk és rendetlen, és így a' régihez képest hiányt látunk.

Lakosai száma a' székes-fehérvári papi névkönyv szerint mindössze 4640. tesz, kik: a) nemzeti eredetükre nézve: magyarok, németek ¹⁾ és ráczok, de az egész

¹⁾ Mikor jöttek Ráczkevébe a' németek érdekesen festi a' jegyzőkönyv 31. lapján 1724. Csorba Takács Gergely volt a' bíró. — Subordinatus his bírói pedig: Nagy György és Kőmives Gyurka. Nb. minthogy e' Kőmives Gyurka német

népesség közt alig találhatnánk néhányat, ki nem beszélne, vagy legalább nem értene magyarul, sőt a' ráczok csak nem mind házi körökben is inkább gyakorolnák a' magyart tulajdon nemzeti nyelvüknél, mint ezt már fellebb örömmel említettem. Ugy nem különben a' hajdan, vagy most e' helyen telepedő némettség annyira magyarasodik, hogy még eredeti német vezeték neveiket is magyarra által fordítják, és ha tartatik, is néha a' katholicus templomban német egyházi beszéd, de ezt már csak nem feleslegesnek mutatja eléggé a' tapasztalás, ugy-mint: melly alkalommal alig láthatni néhány német halgatókat, kik majd nem mind értenek magyarul.

5) Hitfelekezeti tekintetben az 1842. évi összeírás szerint 2627 katholik. 168 görög. 1832 reform. 2 luth. 11 zsidó lélek számláltatott. A' három elsőbbi felekezetnek helyben tulajdon lelki pásztora és templom-jok vagyon, mellyek közül régiségre nézve mindenk felett említést érdemel a' mostani reform. templom. Erről ugyan is azt mondják, hogy midőn Ráczkeve még csak silány falu volt épült volna benne Ábrahám pátriárka tiszteletére az említett szentegyház, mellyről aztán a' falu is Ábrahám falvának elnevezetett, és így alapítása ideje szinte a' 14. századik hatna fel. — Későbbben a' reformációra térvén Ráczkeve magyar lakosai, ezen templom megtartották és bírják mostanáig, a' templom

nemzet volt legelsőben is ez állott be a' város szolgálatjára, illendőnek ítélte az iródeák, hogy a' jövendőknék tudokra legyen, mert mind magyarok viselték a' közönséges város terheit, de itt már czépellős németre szorult, 's talán ezután ők is fognak uralkodni mint az idő mutatja, a' németiség itt leginkább az uraság pártfogása által csak hamar igen csoportosodott, és még 1780. körül határozatott, hogy minden 3. vasárnap német predikáció legyen, de ez már ma, mint jelenttem felesleges sőt ártalmas fenne, mert az igen nagyobb rész lelki tanítás nélkül maradna egy vagy két kedvűrt.

mi okosat bár mi fáradsággal sem vehetnék ki belőlök. IV. Az egyik kápolnában van egy igen régi oltár melléül ugyan azon idő alatt mint a' főoltáron liturgiát szolgálhatni. Ez csak kevés templomban engedtetik meg az óhitűeknél: ugyan ezen kápolnában láttam egy képet, fejér piros 's zöldre festett szuette rámában, mi azon véleményre vezetett, hogy talán még azon időkből való midőn ezen vidékkel együtt a' templom is magyar nemzeti szint uralt, az egész maradvány ős időre mutat. — A' sírholt már bedőlni készül, nem is csuda, mert a' templommal egykoru, feltűnő azonban hogy mindekkorig ki nem nyitották V. említeendő a' holdog száz képe, mellynek tiszteletére főbb ünnepeken bíres bucsujárások tartattnak.

Hogy a' templomot mint nevezetes régi épületet nem csak most hanem már hajdan is sok jeles emberek látogatták, kitészik azon nevekől, mellyeket máig az ajtó ragasztókba kés hegygel bevésve vagy inkább karczolva láthatol: Igy az egész ajtó ragasztó bal részén ez van. Hic fuit Josa Jacobs Comes Aust. Neostad die 14 novemb. alatta: Ft. Cum illo Joannes Fridericus Gruttovius 1607. Ugyan ott Franciscus Károlyi 1637. Ismét a' felső ragasztón: Michael Fejérvári Transylvanus 1615. egyéb vakarásokat már ki nem vehetni.

A' Templom fundusa 2883. □ ület tesz, mit a' kalugyerek és hívek lassankint többnyire alamisnából szerezgettek össze. — Ezen a' téren van az óhitűek temetője, a' paplak és egy régi épület, mellyben hajdan kalugyerek laktak, kik eleitől fogva a' leirt egyházban végezték az isteni tiszteletet, míg II. József őket Grabóczra Tolnarmegyeyi óhitű kolostorba által nem tetette 1776-ban. Ezóta csak egy kettő tartózkodott itt közülök. Most pedig plebános viseli a' lelki pásztori hivatalt, mellybe 1833. igtattatott bé.

Harmadik és legpompásabb a' katolikusok új temploma, mellyet 1791. kezdték építeni, midőn t. i. a' katolikusok Ráczkevében elszaporodván, a' régi templom-

jokban már nem fértek. Ezen említett régi templomot pedig Bél Mátyás és Skaricza Máté szerint 1536-ban Barabás nevű ráczkevi kath. lakos építette, ki fogadást tett, hogy mindazon nyereséget, mellyet egyik veszedély kereskedés utja alkalmával szerzend, egy templom alapítására fordítani fogja, és valóban nyeresége olly tetemes lett, hogy nem sokára az egész épületet, felállíthatta. A' pogány és egyéb duló ellenség daczára is, fenmaradt e' magában csekély, de régi tisztes épület és benne 1700-tól fogva a' buda-pesti dominicanus barátok mint missionáriusok tartottak isteni tiszteletet 1780-káig; ekkor a' plebánja székesfehérvári papi megyéből rendelt lelki pástornak adatott által, ki alatt 1791-ben a' régi templomocskát elbontott falai a' felebb említett új nagy szentegyház építésére fordítottak. Szép idomu bádagos tornyában ezen újabb templomnak valamint a' ráczokéban is óra jár, mint a' három tornyot pedig kellemes hangu, és bár melly nagy városoknak diszére szolgálható harangokkal látta el a' ráczkevi minden hit felekezetek buzgósága. Egyébiránt mind e' számlált 's többféle religiói és nemzeti viszonyok mellett már ez előtt 100 esztendővel, azt írta Bél Ráczkeve lakosairól, hogy egymás közt szép egyességben élnek, mire én csak azt mondom. *Úgy legyen ám ez, és ezt szívemnek annál forróbb sugallásából kívánom, minél inkább meggyőződtem: anyai religiói és nemzeti tekinteteknél fogva elszagotott szegény hazánkban illy vallomások szükséges voltáról.*

c) Mi a' kereskedés' mostani állását illeti, ezt igaz nem lehet hasonlítani a' régi virágzóhoz, azonban ez sem megvetendő. Minden héten ugyan is (ha csak az idő és víz állapotja engedi) Ráczkevéből több deregle rendszeren feljár Pestre Dunán buzát, fát, szénát, kenyeret téglát 'stb. szállítván sokszor tetemes mennyiségben; Ezen felül a' belső kereskedést mint egy 7. holtokban üzik, mellyekben fűszereket, vas és egyéb portéka neműeket kaphatni, e' mellett tulajdonosaik (kik egy zsidót kivé-

ve mint óhítűek) gabonával leginkább zabbal kereskednek. négy nevezetes országos vásárjalkon felül minden szerda és szombat napi heti vásárjaik mindinkább elevednek, és a kereskedési közlekedést emelik.

d) A' mezei gazdaság alacsony állapotban tengődik. Ez annyiból menthető ugyan, mivel a' szigethen szűk határjok homokos a' dunántuli szabadhoz pedig, a' mellett hogy az is homokos és nem olty nagy kiterjedésű, a' mostani rév miatt csak nehezen juthatnak, mi legfőképp nyári időben midőn a' takarodás kezdődik, erzékeny hátráltatást okoz, mert sokszor székér is áll félnaponként a' partokon, míg a' komp által hurcolhatja őket. E' gazdasági tekintetben igen fontos akadályt egy hajó híddal lehetne legezélarányosabban mellőzni, és a' városnak volna is annyi tehetsége, hogy felállíthatná, de esudálkozásomra hallottam többeket a' városbeliek közül ezen reakciók nézve felettébb kívánatos vállalat iránt nem legkedvezőbben nyilatkozni. Véleményük szerint a' főnehézség abban áll, hogy télen nincs bátorságos hely, hova a' hid hajóit rakhatnák, ez azonban ha a' Duna regulátója Budapestig érkezendik, és a' napról napra inkább rebesgetett soroksári Duna ág elmetzésre szükségesnek fog ítéltetni, magától meg fog szűnni, de addig is ha Budapesten és itt is megmaradnak a' Dunapartjain egyéb hajók és dereglyék, malmok, miért nem a' rácskevi hajó kompjai? csak azt kell tehát kívánni, hogy a' hasznos és józan haladás szelleme inkább tágtssa a' kebleket. ¹⁾

e) Az ipar vagy mesterségeknek valami nevezetes nemét sem tapasztaltam a' már felebb átaljában érintett selyemtenyészésen és gombolyító ház létezésén felül.

¹⁾ Ezen értekezés 1839-dik évben készült. Azóta a' hid iránt Rácskevényben fontos előhaladás történt jelenleg t. i. egy állandó hid épül, melynek oszlopaít már beverik, és a' jövő május hónap elején a' járás megnyitattik.

Mester ember ugyan van elég, talán sok is, kik 7. czéhekbe alakulva biztosalk felügyelte alatt mesterségekből szoros monopliumot űznek. — Van ugyan a' czéhbeli társaságoknak is egy két jó oldalok, de hogy van több árnyékos és az egész közönségre nézve káros következmények tagadhatlan, melyeknél fogva nem csudálhatni, ha Széchenyi és egyéb hazafiak a' czéhek eltöröltetése iránt nyilvánított törekedéseiknek gyümölcselt, bár e' részben is mind inkább érlelné a' halladás' javító nemtóje.

Lássuk Rácskeve régi okleveleinek és szabadalmainak viszontagságait. Vigilantibus jura.

Az előbbiekből kitetszik, hogy hazánknak csak igen kevés várossal dicsekedhetnek olly régi és annyiféle magyar fejedelminktől nyert szabadalmakkal, mint a' rácskeveiek, melyeknek ők vették is elég hasznokat, még a' nemzet Mohácsnál el nem temetkezett. E' szerencsőtlen nap után e' vidék uraságába jutott török, ezután pedig a' rendre itt egyaránt daló német, lengyel, rác kurucz elenség, hogy szabadalmaikat nem igen tisztelték, elgondolhatni, és felebb Rácskeve viszontagságánál láttuk, sőt mi több annyi zavar, inség rablás és gyújtogatások közt még az eredeti okleveleik és egyéb fontos irományaik is eltévedtek.

Némellyek szerint nem sokára a' mohácsi veszély után Győrbe, mint hiteles és ekkor még a' török pusztítástól ment helyre vitték azokat, honnét későbbben midőn Győr is elesett és az odavaló káptalan levétárával együtt földön futóvá lett, kerültek Komáromba a' város oklevelei: de talán hihetőbb azon vélemény, hogy az érintett okleveleket valamely innét Komáromba bujdosott rácskevi lakos vihette el magával, és az odavaló óhítűek templom ládájába, mint gondola legbátorságosabb helyre letette, hol őket 1725. évben Szabó György akkori rác-

kevi bíró sok keresés után megtalálta, 's azóta a' város levéltárában csak nem szerelem féltől vigyázattal őriznek a' ráczkevelek, mit annyi vészélyek és csipkedések miatt ugyan ártalmasnak nem mondhatnánk, de hogy még a' minden ártani akarási gyanútól ment idegeneknek sem merik mutatni, és oklevelek iránt a' legnagyobb titkot akarják tartani, ez egy kissé túlzó feltékenység, mert gondolni mennél többen látják és tudják szabadalmi okleveleiket, annál bátorságosabbak azoknak birtokában, és ezen nyilvánosság által inkább visszatartóztatják ellenségeiket a' megtámadástól (haec intra parenthesis dicta sumto). Elég az hozzá, hogy a' ráczkevek régi irómányi, és Zsigmond királytól fogva 3. Ferdinandig csaknem minden fejedelminktől megtöltött, vagy megerősített szabadalmi oklevelek, most is eredetiségökben fenn vannak ugyan, és a' ráczkevekre nézve mint felebb elszámáltam szép jogokat és szabadalmakat foglalnak magokban etc. (mint már Bél Mátyás megjegyezte), többnyire csak a' papíron, mert jobhára részint az idő mostohasági, részint a' vigyázatlanság, majd tulajdon bírák és lakosaik rossz lelkűsége 's egyéb ellenséges indulatu emberek által tetemesen elavultak, és megcsontkítottak.

A' budai ostrom után t. i. mint egy préda gyanánt Eszterházy István, ettől Heiszter general, nem sokára pedig Eugen herceg birtokába jutván az egész szigetség 's vele Ráczkeve is, illy hatalmasak ellen mit tehetett az elnyomorodott város egyebet, mint nyögni és a' pusztában az egyiptusi vörös hagymák és halak után sopánkodó zsidók gyanánt régi szabadalmaik és dicsőségek után fohászolni. — De itt mindenkinek, kit a' dolog illet vagy akármikép illethet, és egyáltalában minden utókornak érzékeny tanulmányára legyen mondva, hogy Ráczkeve régi jogai csorbulásainak nem annyira a' fennszámált hatalmas földes urak önkénye, hanem önön magoknak a' lakosoknak, legfőképp pedig előjáróiknak rövidlátása, 's többeknek: kárhözatos tetszeni, vagy az egésznek romlá-

sával nyerekedni vágyások volt oka, mert midőn nevezetesen Eugen herceg 1722-ben magát az egész szigetbe, sőt Ráczkevének örökös városi javalba itt túl a' Dunaigón hágtatta, egész illedelemmel ellene mondhattak és annyi koronás fejedelmeknek adomány megerősítő oklevelek által szentelt jogaikat védelmezheték volna, de ígéretek által magokat megvesztegetettni és elvakítottai engedék, mit a' ráczkevi Jegyzőkönyv' őszintén megvált a' 27. és 28. lapokon, és korhol így írván: „1721. Kőrösi István vallotta bé Ráczkeve várossának örökös praediumit u. m. Bálványos Izrád és Kapufát f. Eugenius hercegnek a' ns. vőlzi káptalanban, a' szegény városnak és maradékinak megbúsíthatatlan kárára, mint ezt az idő megfogja mutatni stb. ismét 1722. installálhatta magát Eugenius a' város örökös praediumiban 13. mártius, a' melly praediumok keze közül való kibocsáttatása kár minemű praetextus alatt legyen is) bizonynyára úgy jár szegény városunk, mint az Aesopus komondora, melly a' száájában való konczot a' bizonytalan és semmi árnyékért száájából kibocsájtotta.“

Ezen utóbbi jegyzetből világosan kitészik, hogy akkor bizonyos praetextusok alatt magokat a' bevállásra reábeszéliengedék a' könyvelőiek, de csak hamar felnyitlak szemek, mert ama' jegyzetek derék írójának jóslatai teljesítettek ugyan is már 1725. Szabó György ráczkevi bíró a' város javát és hasznát szorgalmasan kereste volna, ha a' tehetség is akaratját követte volna, mert ez mind Bécsben, mind itthon is a' hg. praefectusának legelsőbben kezdett a' szegény város javáért instantiákat és más irásokat küldeni és repraesentálni specialiter: a' bálványosi korcama és az ország' részén lévő mézszárszék iránt, mellyek közül is az elsőt megnyertük, úgy a' második iránt is van reménységünk 33. lap. — Ezen becsületes ember tehát hivatalbeli elődeinek hibáikat helyre pótolni igyekezett, de azon contractus, mellyett még 1699. kötöttek Eugenius herceggel, és a' mellyben mint

az eredeti jegyzet mondja: „Ráczevienses pro fructione fundorum pro labore praestando et pro aliis ad dominium pertinentibus 3) mille florenos promiserunt annuatim solvendos pro quo haberent jus macelli, trajectus, educilli molendini, nundinarum stb. mellyeket adományaik szerinti, hajlani fejedelmek alatt szabadon bírtak, ezer forintokat ígérnek, ezen jogaikkal ellenkező szerződést mondom meg nem semmisíthette.

Az 1774-diki esztendő (mint a' jegyzőkönyv' 43. lap mondja) ismét igen veszedelmes év volt a' ráczeveiek szabadalmaira nézve, mert Horvát János választatván ez időben bírónak, az urasággal (a' felséges kamarával) contractust tett, 2 exemplárban, melly még 1772-ben husz esztendőkre u. m. urbarialis contractust, és a' Regale beneficiumokat foglaló kiadatott, és inchoáltatott. Ezekben Horváth János csak a' maga hasznát nézvé a' városnak majd nem 4. százados privilegiumait eladta, és a' 4. országos vásároktól: 4. a' révtől 4. becei szigettől: 25 Somlyótól: 80. Angellnától 14. forintokat a' Communitás híre és akarata nélkül ir juris dominialis recognitionem, ígérni és Contractusba tenni nem irtózott, holott azokért a' város soha semmit se fizetett. — Ezen Contractusba van a' homályos stylus is: hogy az apróbb dézsmákért, u. m. fizet a' város 30 forintokat, mellyből sok évekig tartó processus támadt: (miről alább), 1777-ben lépett be Szaploneczai János a' ráczeveki uradalom árendátorságába u. m. tovább a' jegyzőkönyv' 36,000 forintokat fizetvén esztendőnként s' volt bérlő 9 évekig. Ez sok hallatlanságokat kezdett. Ez vette ki először a' dézsmát a' kukoriczából 2), a' gazdák borait pincejéekben

3) Okleveleik erejénel fogva ezen terhektől előbb mind felmentve lévén.

2) Ezen dézsmaszedés a' fennemlített contractusban foglalt homályos stylusnak előre látható következése lett.

lepecsételte, hogy senki magából ne ihassék, hanem az ő korcsmájából hordasson, a' kereskedő holtokra is árendát vetett, és lepecsételtette azokat, ha nem fizettek, a' vásár álláson lévő üres fundusokat pénzért kiosztatni akarta stb. de mindezekben a' város tanácsa által akadályoztatott 65 lap.

1780. die 18. Septemb. Maria Christina és Albert mint ráczeveki uradalom földes urai, nem csak a' szigetségben hanem a' város örökös praediumiban (u. m. Bálványos Izra és Kapufában, még Szunyog zálogban birt pusztában is) statuáltattak.

Ekkor törvényesen, de minden alázatossággal contradicélni akart az egész tanács, de néhány emberek nevezetesen: Barasi Pál által ki a' tanácsból kirekesztése miatt hosszút fujván) a' Izra megvesztegettetének sokan az összehivatott s' kábult községből, hogy a' contradicétiót megadni nem hagyták. A' fatalis 15 nap mulva Szaploneczai árendator Hugye' és Bálványos örökös szabad földelket elakarta (mint már Maria Christina földjeit) foglalni, minden ember, ki a' túlsó félen szántani akart, nála czédulát váltani kényszerítetett, máskép a' révbe állított hajdu által szántó vasait leverette, a' város bálványosi korcsmájából horaikat kihányatta s' magát mérette stb.

Ekkor ismét felébredtek, mint 1722-ben a' buták és a' vármegyéhez futottak, mellynek 1781ben tartatott sedriáján Ürményi József administrátorsága alatt a' Bálványos és Hugye' örökös javaikba (mellyekbe Szaploneczay már behelyezte magát) reponáltatni redeltettek, mi ellen Szaploneczai protestált, de a' sedrián ismét kemény szententitát kapott, s' a' ráczeveiek másodsor is 1-a Junii 1781. (a' kukoricza dézsmán kivül) reponáltattak és Szaploneczay a' hat hoinapi használati kárt is fizetni kénytelenítetett. Hogy pedig: még erősebb lábra álljon privilegialis szabadsága Ráczeveinek a' múlt bírósági hibákat javítani akarván, Maria Christina statutiója

ellen, Szonyog, Hügyé, Bálványos és egyéb földel iránt a' nagy-szombati káptalanban a' Contradictiot megtették 53. lap.

Fontos Ráczkevi szabadalmi évkönyvelben az 1785-ki, melyben az urbarialis perét Szaploneczay a' város ellen folytatta. Ezen tájban szonyogi pusztát is, melyet 60 esztendőig birtak zálogban, Vattay famillától kiadni és nagy rövidségekkel újra arendálni kénytelenek voltak, mert Szaploneczay ebbe is bele kötött az fentebbi statutio erejénél fogva.

1786-dikban Szaploneczay János arendálását elvégezvén, mivel Mária Christina maga tisztjei által akarta a' szigetet administráltatni, praefectusnak kötötte be magát hogy elkezdett urbarialis perét jobban folytathassa de városank vigyázott ugymond a' jegyzőkönyv.

1788. II. József rendelkezésből Ráczkeve Bálványos és Hügye pusztát arendába adta, Szaploneczay ekkor is kapzaskodott, de a' Consilium a' várost régi birtokában megerősítette, min annyira confundáltatott, hogy egészében megromolván a' nagy gond miatt nyavalába esett és 1789. esztendőben meghalt 71. lap.

1790. Albert száz tescheni herczeg Mária Christina feleségének hagyománya szerint magát ezen szigeti uradalomban beiktatta, de ez alkalommal annyi káralkon tanult ráczkeviék egész illendőséggel örökös javaik iránt ellent mondtak. — Ugy nem sokára minden néven nevezendő beneficiumokért örökös contractus képen 3500 forintokat ígért a' város, de csak a' szigetbeliekért, elő vigyázattal nyilván kivéven: besnyői, királyreti, tókereti 's egyéb örökös javaikat, később ezen contractus ismét változást szenvedett annyiban, hogy jelenleg a' város bizonyos summát fizetni kénytelenítették, a' füst pénz, robotváltást ideszámllván.

A' város tanácsa, pecsétje, czímere, az uradalmi kastély.

Mint szabadalmas város előljáróit hajdan maga választotta, idegen befolyás nélkül, kiknek sorát 1605-től fogva olvashatni a' többször említett város jegyzőkönyvében, később Ráczkeve többi közt azon csorbát is szenvedte birtokosai által jogaiiban, hogy bírójokat csak ezeknek befolyásával választathaták, az egyéb tanácsra nézve pedig, az uraság consensusából (a' jegyzőkönyv' szava) nevezetesen 1725. Csorba Takács János bíróságában determináltatott: propter bonum pacis, hogy mivel városunkban három religio és annyi nemzeti lakosok voltak, de ugyan csak azon egy város, erre való nézve minden lakos egymást tisztelni becsülni tartoznék, azért közönséges megegyező suffragimmal a' város békességére rendeltetett, hogy a' bíróság köz legyen minden vallásbeliekkel egy mindazonáltal, hogy mivel a' reform. hit annyi mint a' kath. és rácz, azért a' reform. közül két egymásután való esztendőben legyen a' bíró, azután pedig kath. és rácz egyegy évig állítsassék 'stb. — Idővel ezen határozat megmésztatott 1791-dik tájban t. i. annyira szaporodván itt a' katolikus felekezet, hogy a' reformátusokat jóval felülmulná, azért ugyan a' comunitás által a' békesség és egyesség fentartása végett újra rendeltetett, hogy ezután értetődvén az uraság candidatiójánál fogva a' kathol. rész 3. a' refor. 2. a' rácz egy évig viselje a' bírósgot, senátorokra pedig végeztetett, hogy 6 kathol. 4 reform. és 2 rácz választatnék, mely utóbbi egyezkedés a' város előljáróira nézve mostanáig is fennáll. Ezen előljárók mint „forum primae instantiae“ itélik el a' lakosok ügyeit, honnét az uri székre, tovább a' vármegyére felebb vihetik.

A város régi ezüst pecsétje 1520-ban készült, melynek részei 1802. G. aug. elváltak, és belől e' felírás tűnt ki: 1520 és illy metszés k. w. miből a' pecsét készítése ideje világoságra jött. Ugyan ezen pecséten láthatni a' város *czímerét* eredetében, áll pedig ez: egy vértől, melynek jobb oldalán egy mezételen kard a' földbe szúrva a' másikon négy gerendák vagy folyamokat jelentő vonások látszanak, ezen latin körírással: „Vita mihi Christus rerum concordia fides.“

Ráczkeve nevezetességei közé tartozik az urasági kastély, melyet Eugén herceg a' város nyugotti északi részén épített. Ámbár csak egy emelet az épület, de messzéről magasabbnak tetszik, pompás és valóban fejedelmi alakja miatt. Az egész M betű hasonlatosságra mutat, mert közép homlokzata több ülyire az udvarba benyulik, hol téres és nagyszerű nyári ebédlő terem van. Ennek padolata márványból valamint a' vele kapcsolatban lévő herceg szobáinak falai különös vakolással készültek, 's felső pártázatjai jól megaranyozottak valának, ajtai ablakai és boltzata az egésznek valóban hercegi fényre mutattnak, felül pedig rajta ismét egy az udvarra nyíló terem látszik, melyet oszlopok tartanak, és felső pártázatját Herkules, Anchyses, Aeneas, Mercurius és egyéb költeményes tárgy alakok faragott szobraik legfelül pedig a' falba eresztett hercegi czímer díszítenek. Ezen ebédlő terem két oldala folytában voltak a' herceg lakó szobái, mind a' két szárnyon pedig a' vendég és cseléd lakások. Végre az egész a' Duna felül virág koszorú gyanánt vont kökerítés rekesztette, közepén vas rostélyos kapuval, szóval ezen épület fejedelmi alkotójának dicsőségét méltán hirdette, de jelenleg sok megváltozott rajta; mivel t. i. az uraság Eugén után nyáron lakni ide soha sem jött, azért már Albert herceg idejében a' pompás leirt ebédlő teremek gabona magtárrá lettek. A' hercegi szobákban és egyéb szárny épületekben pedig az urasági tisztak laknak; a' virág koszorú

gyanánt vont kökerítés helyét végre istállók és tömlőcsúk foglalják el (sic transit gloria mundi).

Csepel szigeti faluk jelenleg.

Láttuk hogy hajdan e' vidéken midőn magyar fejedelmek gyakori látogatásában részesült, 's azok itt fényes kísérettől környezve mulattak, vadásztak, halásztak, madarásztak számos és gazdag helységek virágoztak, de láttuk azt is, miként enyészett el a' mohácsi gyászos nap után e' táj dicsősége, 's miként enyésztek el néhány faluk egészen; a' többiek pedig mint silányultak el a' csak nem szakadatlan viszontagságok csapásai alatt, most jelenlegi állapotjokat röviden rajzolni az egészre nézve kívánatos.

1. *Csepel*, feküdt az öreg Duna partján, mint egy $\frac{1}{2}$ órányira a' sziget felső csucsatól Dunafoknak (Promontorium) irányában. Valaha híres helység volt, melyről az egész sziget neveztetett el, a' 16. században mint mezőváros legszebb korában virágzott, és fejedelmek mulató házával ékeskedett, még a' török ezt is minden fényéből ki nem fosztotta. Mostani időkben a' háborúk miatt szenvedett sérveit annyira megorvosolta, és különösen a' Pestre Budára való kereskedés által olly hatalmasan feleremelte magát, hogy egyik volna a' szigeti helységek legeszesibbik és tehetősbike. — De a' szomorú emlékü 1838. csak nem az egész salut tünkre tette, a' templom plébánia és még 2 házon kívül egy sem maradt épségben, és ne talán illy veszély által ismét elpusztíthatnák, felsőbb rendelkezésnél fogva $\frac{1}{4}$ órányira belebb emelkedő dombos helyre kiköltözködni kényszerítették. — Lakosai mindössze 800 vannak, eredetileg ugyan magyarok, azután jobbára rácok voltak, és még azoknak maradékai kik Kewe városából Zsigmond király alatt Csepel szigeté-

ben megtelepedtek. A' mult század elején németek is keveredtek közikbe és csak hamar elszaporodván, most már minden tekintetben elsőseget érdemelnek; és talán nem sokára a' ráczokat elenyésztetik. Hitvallások gyakorlása végett több időkig Budára jártak, még 1788-ban tulajdon lelki pástort nyertek.

2-dik helység: *Szent-Miklós*, Csepel faluhoz egy kis mfnyi távolságra a' kis Duna mellett, Taksony faluval szemközt lapnyos és a' Duna kiöntésétől gyakran, legnevezetesebben 1838 nagy részint elpusztított helyen épült. — Jelenleg két ezer és egynéhány lélek szám találhatik benne, többnyire reformátusok és mind törzsműködő régi magyarok ivadéka. Szigetbeni határok csekély és homokos lévén a' szomszéd pusztákon haszonbérben vállalt földeken kell keresniök mindennapi élelmeket, 's azért a' földművelői alacsony falusi állásban tengődnek.

3. *Csep*, az előbbtől $\frac{1}{4}$ arányra alább épen a' Dunapartján terül el. Lakosai 597 katolikus és 250 óhitűekből állanak. Ezen utolsók valamint a' csepellek hajdanában e' szigeten telepedett ráczoktól származnak, de a' török háborúk által nagybárra megfogyottakat, későbbben Serviából új teleppel szaporították, végre a' németek néhány 80 — 90. ideis elérkeztek és annyira megfészkelték magokat, hogy most a' faluban többséggel bírnak, az elnyomorodott rácz lakosok részint Töröklyére, vagy egyéb rokon nemzet helységeibe kibujdosván, van benne két templom, egyik a' katolikusoké, másik óhitű ráczoké, az elsőben mint fiók szentegyházban az újfalusi lelkészek végzik az isteni tisztelet szertartását. A' másikban egy óhitű pap tengődik, csekély számú és szegény hivatól nem sokat várhatván.

4. *Szent-Márton*, Csep és Ráczkeve közt fekszik, hajdan ezis Oláh Miklós leírása szerint mezőváros volt és terjedelmes, de a' török és egyéb háborúk annyira elcsanyarták, hogy midőn 1730. körül Bél Mátyás látta, alig talált benne 15 nyomorult galyibákat. — Ezen helységet

is nagyobb részint ráczok lakták valaha, de széioszóltak mint a' csépiek és helyöket a' mult század elején franconiai és svéciai svábok foglalták el, kik nemzeti tagadhatatlan szorgalmoknál fogva szép virágzó falut alakítottak jelen időkben, melyet még a' mult 1838-diki árvízis nem hogy tönkre sőt még szebb alaku házak építése által inkább kellemesebbé tett. Csinos egyházában ugyan az újfalusi lelkész vezérlik az isteni szolgálatot. Keleti részén e' falunak Ráczkeve felől ez előtt 50 évvel meglehetősen romjai látszóttak egy régi épületnek, melyről némellyek azt mondják, hogy hajdan azon helyen álló 's sz. István nevű falunak templom falai volnának, mások pedig azon királyi mulató ház maradványinak tartják, melyet 4. kún László csináltatott, honnét a' Dunántúl csak nem szem közt tanyázó kedves kunait (hol most Laczháza fekszik) szokta vala látogatni, adatok hiánya miatt azonban egyik véleményről sem szólhatok bizonyosat. 1780. a' ráczkevi reform. templomtornyok építésére ezen maradványokat elhordván, ma már nyomai is alig látszanak.

5. *Becse*, Ráczkevéen alul $\frac{1}{4}$ arányra a' kis Duna egy holt ága mellett látható. Lakosai (a' becsi jegyzőkönyv' szerint) hajdan magyarok voltak, sőt még a' háborui viszontagságok után történt második megszálláskor is mint egy 1689 tájban itt még magyarok laktak, de azután Makádra mint népesebb 's azért bátorosabb helyre vonultak és az ottani atyáikkal egyesültek, helyöket 1686 tájban néhány lórévi ráczok foglalták el és Bél idejében mint egy 20 házuk volt, még az Austriából és Stíriából ide hozott németek őket ki nem nyomták. Most tehát mint egy 604. lélekre menő lakosai mind német katolikusok. Rendes és csinos ízléssel épült házaikat józan viseletöket 's mezei szorgalmokat, nem dícsérni nem lehet.

6. *Makád*, az előbbtől $\frac{1}{2}$ arányra délnek fekszik az Öreg Dunapartján, ott hol a' folyam mindkét ágal inkább közeledvén egymáshoz nem sokára egyesülnek. Ezen helyezettetésénél fogva, gyakran szenved az áradásoktól,

és egyéb szigeti helységekkel együtt majd nyer majd veszt, mint a' Duna tetemesebben klárad vagy partjai közt korlátoztatik. Lakósal 1200-an vannak és néhányat kivéve ref. régi törzsökös magyarok. Szorgalmok által nem csak a' mult ezer viszontagságok közt fentudták tartani türheto állapotban falujokat, mellyet Bél is méltányolva említett, hanem jelenleg is elevenen fejlődő munkáságokkal falujokat és nemzetségeket örökíteni meg nem szűnnek.

7. *Lórév* ¹⁾ Makától éjszak, nyugotnak mint egy $\frac{1}{4}$ mértfölyre lehet az öreg Dunapartján, midőn Árpád és nemesei Anonymusként Csepel szigetében megtelepedvén hosszabban itt megnyugodtak (úgy tartja a' vélemény) hogy ott hol jelenleg a' leirt falu fekszik horták volna ki és be Árpádnak és nemesének lovalt a' Dunán keresztül és innét neveztetett el a' hely Lórévnek, melly eredeti magyar nevezetet későbbben itt megtelepedett rácok Loórra korcsosítottak, és utánok szüpte máig még a' magyar hivatalos feljegyzésekben is így olvassák. — Lakósal hajdan mind törzsökös magyarok valának, de ezeket a' török háboru felemésztvén, most Servfából Buda visszavétele után ide vándorlott rácok foglalják helyüket. Szám szerint 600-an vannak egy kettőn kívül mind óhitűek, kikről csak annyit mondhatok, hogy lustaságok és tunyaságok miatt falajok az egész szigeten legnyomorultabb, kised templomjokban tulajdon papok végzi az isteni tiszteletet.

8. *Ujfalu* az ercsi réven belül jó fertály órányira fekszik Szent-Mártonnal szemközt, valaha magyarok lakták. Ezekután jöttek a' rácok. Ezeket is felettébb megrikítván a' viszontagságok, midőn a' mult század elején már csak néhány kunyhókban volnának austrial és sváb jövevényekkel szaporítottak de ezeknek társaságát a' rá-

¹⁾ Az oklevelekben „Trajectus equorum.“

czok nem szenvedhetvén, nem sokára öveik közé ide 's oda kiköltöztek. Az egyedül maradt németeket azután nagyon megsanyargatták a' Rákoczy pártbeliek, de az újabb időben földmivelesli szorgalmok és kereskedések által annyira felvették magukat, hogy jelenleg házaik és vagyonságokra nézve az egész szigeten legnevezetesebbek. Lélek szám szerint mint egy 900 lehetnek, 1742-től fogva tulajdon plébánusok van. Ezelőtt ráczevi fiók egyház volt.

9. *Tököle*, Csep és Szent-Miklós helységek közt. Batta faluval pedig szinte szemközt a' Duna nagyobb ágához mint egy ezer lépésnyire szél és víz hordta homok huzkában elszórva fekszik. — 11. Lajos idejében nevezetes mezőváros volt, de utóbb annyira lealacsonyult, hogy Bél Mátyás henne alig talált 30 silány kalyibákat. Boldogabb idejében nemzetünknek ezen helyet is magyarok lakták, kik elpusztulván, dalmát és servial rácok telepedtek meg benne 's most 1560. lélek számra szaporodtak. A' falu határa terjedt ugyan, de a' nép nagyon hátra maradt, mit jobbara nemzeti indulatjának köszönhet, mult 1838-diki árvíz által tetemesen szentvedett 54. ház és 106. egyéb épület halomra dült, 61 megrepedezett. Ezen falunak nevezetesegei közé tartozik még az is, hogy 1541. fogva midőn Solyman Budát elfoglalta a' capistranus barátok itt kerestek menedéket ¹⁾, visszamenetelők után pedig szinte 1751-kéig a' ferenczlek viselték a' lelkészi hivatalt. — Tulajdon lelki pásztorát 1740ben nyerte, ki a' régi kised szentegyházban végezte az isteni tiszteletet. De ezen régi plébánia temploma 1811. lerontattván, helyibe új építeték, csak a' torony mint ősi idők tanuja maradt fenn. Ezen alkalommal ama' sir kő is, mellyről felebb szólottam, régi helyéből kivételett, és most az öreg ol-

¹⁾ Cath. Prov. Capistranae ad annum 1839.

tár megett szemléltetik. — Végre több írónk a' híres Tökölyi családot, Tökölye helyséből származtatják, de ezt a' felhozott írókból sem Wagner *Analecta Scepusii* című munkájában a' Tökölyi család eredetéről irt szavaiból nem lehet alaposan következtetni: annyit azonban záradékol e' pontnál említeni érdekesnek találtam t. i. hogy a' fenforgó Tökölyi családnak eredete épen nem olly kései, silány, és alávaló, mint némelly részre hajlók erőszakos mesékkal magogatni eröködtek, i. Wagner *Analecta Scepusii*. — Ugyan is Hunyadi Mátyás alatt már a' Tökölyiek ama' dicső fejedelem figyelmét és hajlandóságát birtokjok és vitészségük által megérdemelték. Ilyen volt Tökölyi Leopold Mátyás zászlótartója. — Tökölyi Miklós és András testvérekről pedig érdekes olvasni Mátyásnak az egrí püspökhöz (ki akkor római követségben járt) irt levelét, mellynek idevágó része így szól: „Secundo die festi omnium Sanctorum, quae erat dies veneris, Paulus Kinizsi ita antea cum omnibus gentibus nostris pugnata duobus et triginta millibus hominum bono modo praeparatis ex castro nostro Temesvár discessit, et omnibus qui domi suae parati, fussionem illius expectabant, intimavit ad diem dominicam qui proximus erat in vado Haram ad se convenire quod et factum est. Sed eadem die cum multi domo profecti diversis itineribus ad illud vadum convenirent, accidit unus casus, qui tametsi hostibus non incrementus existit nobis quoque ob amissionem notabilis familiaris nostri fuit non parum infaustus. Nicolaus et Andreas Tökölyi cum 100 equitibus ipso die iter adgressi dum alio itinere ad vadum contendunt 400 Turci qui in insidiis latuerant subito ex nemore effusi in eos irruunt et nil tale formidantes repente circumdant. Tum illi tanta multitudine conspecta cui se impares videbant currus oneratos extemplo circumlocant seque intra curruum septa concludunt. Turci vero nemori quod curribus contiguum erat protinus ignem injiciunt, ut flante contra nostros vento currus comburent. Ubi igitur carrus nostrorum ar-

dere coeperunt, nostri cum illis in pugnam congressi ab hora 9-a usque solis occubitum viriliter pugnant. Cecidit in illo conflictu magna pars Turcorum et nemo ut fertur sine vulnere discessit. Nicolaus Tökölyi duabus hastis ipso pugnae principio trajectus non destitit quin usque ad finem diei cum eisdem acriter confingeret. Deinde conversis illis in fugam ipse multis vulneribus confectus una cum fratre suo Andrea, qui similiter plura vulnera accepit, domum suam reversi sunt, et ipse quidem Nicolaus eadem die tantummodo suscepta Cessione et Communione Sacramenti ex hac luce discessit. Andras vero graviter decumbit, de quo adhuc incertum habemus utrum convalescere possit? Quinquaginta ex nostris in loco certaminis fuerunt trucidati, nec aliquis exceptis tribus sine vulnere reversus est. Ennyit a' magyar régi esetek felvilágosításul, és egy pár szót még:

10. *Promontorium helységéről.* Ezen helység ugyan nem fekszik a' szigetben, de mivel azzal egy uradalomban van, és Csepel szigeti falu földjei kerítik, sőt annak egy részén épült, az uradalmi fő tiszték is benne laksak, ezekre nézve hogy az egész leírás kimerítve legyen, ennek is rajzát adni az egészhez tartozandónak véltem. Tehát:

Promontorium magyarosítva: Dunafok, Budához egy kis német mértföldnyire az öreg Dunapartján Csepel falunak szemközt meredek 's kösziklás hegy' tővében terül el. — Hogy azon hely, mellyet foglal már a' rómaiaknál is közelebből ismeretes volt, eléggé tanúsítja ama' régi jeles sírbolt és emlék kő, mellyet 1802-ben e' falu vidékén kástak. A' sírbolt hosszú és szélyes téglából, és kövekből rakott össze és 7 láb hosszú 3' széles köemlékkel borítva, rajta egy római lovag, és egy római szűz képe, a' faragás mesterség szabályai szerint kifaragva valának láthatók, belől pedig szálas kard, ezüst markolattal, esüst sarkantyuk, római és görök felirata pénzek Hadrián császár idejéből 'stb. találtattak.

és most a' nemzeti museumban őriztettnék. — Mintegy 26 évek előtt fedeztettek fel e' környéken valamely régi erősségnek darabos kövekből álló nyomai is, e' felett római országot mutató jelek, szóval több épületek és sírholtok omladéki, ezekhez ha az érdeklött helynek regényes fekvését adjuk, tagadhatlanul szén kihozást tehetjük hogy: azon helyen, hol ma Promontorium határa elterül hajdan t. i. a' rómaiak uralkodások idejében: római villák díszeskedtek.

1240. körül Promontorium tájékát sűrű erdők borították, de a' hagyomány szerint nagyobb részint akkor levágattak a' tatárok pusztítását ez által feutartani vagy által menekülőket akadályoztatni akarván. — Most is láthatni még néhány ősi időkre mutató 's mint egy kövé vált fatörzshözököt a' török halinti és kamarai erdők felé, melly most is fenálló erdők bizonyára a' régibb időkben szinte a' Dunáig terjedtek, 's csak azután midőn az emberek itt megszállottak irtattak ki. Aazonban:

Mikor alapítatott meg először Promontor helysége ezt bizonyosan tudni nem lehet, csak vélekedni; hogy magyar fejedelmink alatt 's nevezetesen midőn ezek Budán laktak, és gyakran Csepelen mulattak Promontor kellemes vidéke, mellyet már rómaiak is annyira becsültek, bizonyára miveletlen nem állott, mit a' már fentebb érintett épület maradványából következtethetünk.

Elfoglalván Budát a' török természetesen e' táj is annak vas járma alatt elszibhadva szendergett, de kihajtatván innét a' pogány és pedig mindjárt Buda visszavétele után keztek a' promontoriumi halmokon néhány gnyhók emelkedni, és a' kedvező fekvésű hegyeken szőlőket miveendő, vagy köveket fejtő családok megtelepedni és így Promontoriumnak alapja megvetettni. Mindazonáltal:

1726-ban még igen csekély község volt 's 1730-ban is (melly év szám a' község pecsétén olvasható) csak 200 lélekből állott az egész. De 1750. körül számos ju-

vevényekkel már annyira szaporodtak, hogy több utcákat építeni kezdenének, végre 1810. és 1820. ismét újak felállítására szükségessé lett; mert az egész lakosság már 2 ezeren felül halladott, jelenleg pedig a' 3 ezer számot elérte.

Lakosai eredetileg német, Belga Rajna vidéki 's egyéb gyűlevész vándorokból állott, kik most általjában németül beszélnek, néhány kőbányákban dolgozó tótokat kivéven, kiejtésök még most is jó formán durva, és a' magyar hazában idegenek, de ruhájokra nézve az idevaló szokásokat lassanként elvállálják, földjeik nem lévén egyedül szőlőmivelésből (melly itt híres borokat szokott teremni) és a' szomszéd fővárasba való fuvarozásból és napszám bérből éldegelnek, sokkal tisztességesebben, mint sok gazdag, zsiros, és napjáró térségen henyéve tengődő egyéb alföldi tanya fészkek lakói. Házaik és ültözötökre nézve valóban bár melly nagy város kül várasába heitlenének.

Azon díszes templom, melly a' helységet ékesíti 1791. épült azelőtt pedig isteni tiszteletjüket eleinte a' kastély kápolnájában, ezután ama' kápolnácskában tartották melly a' falu feletti dombon emelkedik és 1742-dik Biró Márton veszprémi püspök által felszenteltetett. — Ugy tartja a' monda, hogy a' mostani templom csucsán lévő nagy vas kereszt valaha a' hárosi szigeten épült zirczi barátok kolostorának (erről főlebb szólottunk) templomtornyán állott, honnét a' budaivárbeli karmeliták tornyára vitték, innét végre eltöröltetések után a' promontoriumi toronyra jött. — Nevezetes utoljára a' promontoriumi uradalmi kastély, mellyet Eugén herczeg 1714-ben építtetett. Ezen évszám van a' ház éjszakai kapujára is bevéve. Valaha egy emeletes pompás márvány lépcsőzettel, és benső készülettel ellátott ékes épület volt, de 1725-ben leégett, mióta mostani alakjában az országút mellett látható.

A' promontoriumi szomszédságban 1819-ben alapított falucsukát Albert falvának, németül Saxenfeldnek (mivel Albert herczeg a' tulajdonos, száz vérből eredett) nevezték, 214-ik számra menő lakosai e' kies telepítvénynek mind szorgalmas mestere emberek 's egyedül csak mesterségekből is élnek, szántó földjük nem lévén. Az 1838-ik árviz csak nem egészen elsöprötte őket, de jelenleg még díszesebben emelkednek házaik.

BOGNÁR JÓZSEF.